

filozofijom, Arthurom Schopenhauerom, koji je između ostaloga negodovao zbog leksički neosnovanog razlikovanja biološki identičnih životinjskih i ljudskih osobina.

Prikaz ove knjige koja "zrači" (džainističkom) samilošću (*ahimsa*) prema životinjama možemo završiti autorovom etičkom i ekološkom verzijom *Crvenkapice*, koja u usporedbi s Perraultovom ubilačkom lovačkom (antiekološkom) bajkom o Crvenkapici, prikazuje vuka kao onoga tko je ugrožen i spašen. Crvenkapica je "zločesta" djevojčica, etički i ekološki neodgojena poput većine ljudi.

"Etnolozi još nisu razjasnili zbog čega čovjek čovjeka psuje psom ("psovka" ima isti korijen kao "pas") i kujom, kozom, jarcem, kravom, guskom i magarcem, ali ne pticom, mačkom, mravom, tigrom, zecom i općenito slobodnim životinjama — osim majmunom, koji je opet životinja bliska čovjeku."

Suzana MARJANIĆ

Naško Križnar je voditelj Audiovizualnog laboratorija pri Znanstvenoistraživačkom centru SAZU u Ljubljani, a knjiga *Vizualne raziskave v etnologiji* je rezultat njegova dugogodišnjeg zanimanja za metodologiju vizualnih istraživanja i proizvodnju vizualnih zapisa kulture.

Kao autor prvog ovako opsežnog djela objavljenog u Sloveniji koje obrađuje područje vizualne antropologije, Križnar je pred sobom imao veliko područje istraživanja koje je trebalo sustavno obraditi: povijest etnografskog filma i vizualnih istraživanja u Sloveniji stavio je u svjetski kontekst nastanka, razvoja i recentnih zbivanja u toj novoj antropološkoj disciplini. Knjiga je koncipirana tako da se usporedno prate zbivanja na oba spomenuta plana, iako tri poglavlja (*Slovenske izkušnje: Murko*, *Slovenske izkušnje: Badjura* i *Slovenske izkušnje: Kuret*) pretendiraju većem obraćanju slovenskim zbivanjima. Bez velike razlike govori li trenutno o svjetskim ili slovenskim zbivanjima, autor svoja razmišljanja obilato potkrepljuje mislima vodećih teoretičara na ovome polju te daje pregled relevantnih autora i literature. Osim uobičajenoga popisa navedene literature na kraju se knjige nalazi i popis filmova s godinom snimanja, produkcije, imenim redatelja, scenariste, materijala na kojem se čuva, duljina filma, boja, zvučnost, te, kod većih projekata, popis epizoda.

U uvodnom poglavlju (*Oddaljeni pogledi*) autor promišlja gledanje kao selekciju i razumijevanje te govori o biološkoj vizualnoj percepciji kao o prije svega psihološkom procesu koji je povezan s mišljenjem i drugim visokim razinama spoznajnog tijeka (npr. rješavanje problema). Uspoređuje promatranje "uživo" i gledanje snimaka: rezultat promatranja i realnog događaja i njegove fotografije ili filmskog snimka, ovisi od pitanja koja postavljamo pri promatranju, od sustavnosti koja izvire iz zadaće istraživanja. U daljnjem se tekstu obrađuje razvoj podznanosti obilježen promjenama terminologije (od *vizualne antropologije* do *vizualnih istraživanja*), te iznose doprinosi vodećih svjetskih teoretičara: P. Chiozzia, P. Hockingsa, M. Mead, A. Balikcija, J. Rubyja, S. Wortha, K. Heidera i P. Loizosa. Nakon iznošenja osnovnih teorijskih postavki i povijesti same discipline, autor se u sljedećim trima poglavljima posvetio nastajanju i razvoju uporabe vizualnih dokumenata u Sloveniji. Od vremena Matije Murka, Metoda Badjure do Nika Kureta prikazuje uporabu fotografije i filma u antropološkoj literaturi, govori o seminaru Comité International du Film Ethnographique u Pragu 1957. godine i osnivanju Jugoslavenskog odbora za etnografski film. Koristeći Kuretovu korespondenciju s

Naško Križnar, Vizualne raziskave v etnologiji, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 1996., 180 str. (Zbirka ZRC; 15)

Gavazzijem obrazlaže zbivanja u Odboru koja su prethodila Festivalu dei popoli u Firenci 1959. godine, kad je prvu nagradu dobio hrvatski film "Jedan dan u turopoljskoj zadruzi" Chloupeka i Gerasimova. Daljnjim iznošenjem metodičkih postavki za snimanje znanstvenih filmova koje je donio *Institut für den wissenschaftlichen Film* u Göttingenu, te potom kriterija J. Rubyja, ovaj povijesni pregled završava trenutnim stanjem u razvoju svjetske vizualne antropologije: težište na području vizualnih istraživanja se preselilo s proizvodnje i analize specijalizirane i aplikativne vizualne dokumentacije na analizu odnosa snimatelja i subjekta (koji nije više objekt), te na zakonitosti percepcije.

U drugom dijelu knjige susrećemo se s praktičnim problemima snimanja, montaže i analize filmova, koji povlače teorijska pitanja o objektivnosti i deskriptivnosti etnografskih filmova, o selekciji, transformaciji i redukciji informacija, o odnosu dokumentarnosti i autentičnosti, te o pojmu refleksivnosti u etnologiji. Autor želi istaknuti razliku između istraživačke metode pomoću fotografije ili filma i jednostavnog korištenja vizualnih podataka. Smatra da se bit vizualnih istraživanja očituje u premošćenju jaza između vizualnoga i verbalnoga, a tome služi analiza: dekodiranju vizualnih komponenti u verbalne oblike komunikacije. Pri odbijanju istraživačke funkcije vizualnih podataka oni ostaju samo ilustracijom. Preispitivanjem uloge filma u znanosti dolazi do sučeljavanja filma i teksta. U našem sustavu komunikacije i mišljenja vlada riječ, vizualno poimanje pripada nepisanim ljudima i umjetnicima. No bilo bi neproduktivno umanjiti značenje vizualnoga u istraživačkom radu jer nas film umjesto apstraktnih simbola koje izražavamo riječju opskrbljuje konkretnim i specifičnim slikama te time pruža sintetsko stajalište. Ovim se stavom autor zalaže za ozbiljniju primjenu filma u znanosti. Pri razvijanju svojih ideja obilato se služi primjerima iz filmova u čijim je produkcijama ili snimanjima sudjelovao. Često opisuje okolnosti pod kojima je došlo do ideje i realizacije projekta te analizirajući materijal uočava propuste, ali i dobra rješenja. Suprotstavljajući observacijsku i participacijsku metodu i u etnologiji i pri snimanju etnografskih filmova, Križnar daje slijed pojmova rado korištenih u stručnoj literaturi, pojašnjavajući ih: *regard éloigné* C. Lévi-Straussa, *lo sguardo da vicino* P. Chiozzija, *anthropologie partagée* J. Roucha, *cinéma de fraternité* E. Morina i *photography that listens* H. Larson.

Razmišljanja i zaključci o iskustvima na području vizualne antropologije i etnografskog filma autora su doveli do osnovnih načela na tome polju: snimanje utječe na proučavanu kulturu; filmski dokument je iskaz susreta dvaju subjekata ili kultura; pri realizaciji vizualnog dokumenta trebali bi ravnopravno sudjelovati istraživač i kazivač; shvaćanje filma kao znakovnog sustava — film je tekst; za znanstvene potrebe iz filma mora biti očita istraživačka i filmska metoda.

Knjiga *Vizualne raziskave v etnologiji* pridonosi novim autorovim idejama, ali i prvim općim pregledom razvoja vizualnih istraživanja objavljenim u Sloveniji (u Hrvatskoj to još nije učinjeno), te iznošenjem najnovijih teorijskih postavki u toj disciplini. S obzirom na opći značaj knjige i korištenje velikog broja citata svjetskih stručnjaka, te navođenje osnovnih doprinosa tih stručnjaka i vodećih organizacija koje se bave znanstvenim filmom, ova bi se knjiga mogla koristiti i u visokoškolskom obrazovanju kao dobar udžbenik za osnove vizualne antropologije.

Sanja PULJAR